

Η Τυραννία Στην Αρχαϊκή Εποχή

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Φοιτητική Εργασία (ΕΛΠ1480, ΑΠΚΥ)
Δολίχη, 11-2009

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

1. Οι λόγοι που οδήγησαν στην εμφάνιση της τυραννίας στις αρχαϊκές πόλεις
2. Το παράδειγμα της Αθήνας
3. Η στάση των Σπαρτιατών απέναντι στους τυράννους και οι λόγοι που απέτρεψαν την εγκαθίδρυση τυραννίδας στη Σπάρτη

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Στην αρχαϊκή εποχή (8ος – 6ος αι. π.Χ.) εμφανίστηκε, για πρώτη φορά, ένα νέο πολίτευμα στην Ελλάδα, η τυραννία, η οποία διέφερε από τη βασιλεία στο ότι της έλειπε η νομιμότητα¹ και ήταν αποτέλεσμα της κρίσης του προηγούμενου πολιτεύματος, της αριστοκρατίας. Κατά την κλασική περίοδο, η τυραννία συνεχίστηκε σε ορισμένες πόλεις, σε άλλες επανήλθε η ολιγοκρατία, ενώ σε άλλες γεννήθηκε η δημοκρατία.

Παρακάτω, θα αναφερθούμε στους λόγους που οδήγησαν στην εμφάνιση της τυραννίας στις πόλεις της αρχαϊκής περιόδου, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις σχετικές με το θέμα αρχαίες πηγές και τη σύγχρονη βιβλιογραφία. Θα σταθούμε στο παράδειγμα της Αθήνας και στη στάση των Σπαρτιατών απέναντι στους τυράννους και θα εξηγήσουμε γιατί οι τελευταίοι απέτρεψαν την εγκαθίδρυση της τυραννίας στην πόλη τους.

1. Οι λόγοι που οδήγησαν στην εμφάνιση της τυραννίας στις αρχαϊκές πόλεις

Ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι στις πολυάνθρωπες πόλεις επικράτησαν οι τυραννίδες.² Πράγματι, στις αρχές του 7ου αι. π.Χ., το μικρό μέγεθος των πόλεων,³ η μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση και το γεγονός ότι την καλλιεργήσιμη γη κατείχαν οι αριστοκράτες, οδήγησαν

στην αγροτική κρίση, η οποία δεν μπόρεσε να λυθεί με τον αποικισμό και τέθηκε, πλέον, το θέμα της ισομοιρίας της γης.⁴ Η αγροτική κρίση, η τακτική της οπλιτικής φάλαγγας και η εφεύρεση του νομίσματος, που θα αναπτύξουμε διεξοδικότερα στη συνέχεια, συντέλεσαν στην εμφάνιση της αριστοκρατικής κρίσης, η οποία οδήγησε στην τυραννία.

Η τακτική της οπλιτικής φάλαγγας, που αφορούσε τη διεξαγωγή του πολέμου και δεν αποτελούνταν μόνο από αριστοκράτες αλλά από οπλίτες διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων, εμφανίστηκε σε μερικές πόλεις κατά τον 7ο αιώνα και κατά το τέλος αυτού, εφαρμόζεται από όλα σχεδόν τα ελληνικά κράτη. Στην οπλιτική φάλαγγα, οι οπλίτες με την κατάλληλη πανοπλία -δεδομένου ότι τώρα έχει αναπτυχθεί η τέχνη του σιδηρουργού- παραμένουν στη θέση τους, ορμούν με σταθερό βήμα και κρατούν τις ασπίδες τους ενωμένες, ώστε ο κάθε ένας να καλύπτει την ακάλυπτη δεξιά πλευρά του διπλανού του. Κυριαρχεί η ομαδικότητα και όχι η ατομικότητα, όπως παλαιότερα, όταν ο πόλεμος ήταν προνόμιο μόνο των αριστοκρατών. Πλέον είναι αναγκαία η συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων οπλιτών, οι οποίοι απαιτούν την ίση κατανομή των λαφύρων του πολέμου, της κατακτημένης γης και κατ' επέκταση ίσα δικαιώματα ακόμη και στη λήψη αποφάσεων.⁵

Στην τροποποίηση της κοινωνίας, ωστόσο, συνετέλεσε και η εφεύρεση του νομίσματος, καθώς πλέον η επιβολή προστίμων και φόρων μεταφραζόταν σε αξία νομισμάτων, τα οποία αποτέλεσαν κινητό πλούτο, όχι μόνο στα χέρια των αριστοκρατών αλλά και των εμπόρων, των βιοτεχνών και των αγροτών, μεταβάλλοντας έτσι τον τρόπο προσδιορισμού των αξιών και της ισχύος.⁶ Η ανάπτυξη του πλούτου και της ναυτιλίας, μάλιστα, οδήγησε στην τυραννία του Κύψελου στην Κόρινθο, του Πολυκράτη στη Σάμο και την τυραννία στις Φωκαείς.⁷

Η αγροτική κρίση, η οπλιτική φάλαγγα, η εφεύρεση του νομίσματος, καθώς και οι έριδες που δημιουργήθηκαν μεταξύ αριστοκρατικών οικογενειών σε ορισμένες πόλεις, όπως στην Αθήνα, έκαναν εντονότερη την κρίση της κοινωνίας των αριστοκρατών. Συνέπεια ήταν, η εγκατάσταση των τυράννων σε ορισμένες πόλεις ή η τοποθέτηση κάποιου νομοθέτη, όπως στην Αθήνα και τη Σπάρτη, προκειμένου να λύσει τα προβλήματα που δημιούργησε η αριστοκρατική κρίση. Σε πολλές περιπτώσεις, ο τύραννος είχε τη στήριξη των εξαθλιωμένων οικονομικά αγροτών και οπλιτών που επιζητούσαν πολιτική ισότητα,⁸ διότι προηγουμένως, εκδήλωνε την απέχθειά του προς τους πλούσιους

1 Βερέμης (2002), σ. 97

2 Αριστοτέλης Πολιτικά, Ε', 10, 1310b, 10-30. μετάφραση Πάνος Χριστοδούλου

3 Αριστοτέλης, Πολιτικά 1305 a 8-11, 17-26. μετάφραση Α. Μαστραπάς

4 Mosse (2009), σ.σ. 183-184

5 Νατσούλης (2006), σ. 317-324

6 Mosse (2009), σ.σ. 187-189 και Νατσούλης (2006), σ.σ. 294-297

7 Mosse (2009), σ. 190

8 Ο.π. σ. 190

κερδίζοντας έτσι, την εμπιστοσύνη του λαού (δημαγωγία).⁹ Συχνά, προερχόταν από την τάξη των αριστοκρατών, ενώ κάποιες φορές και από το λαό. Και στις δύο περιπτώσεις, έπαιρνε την εξουσία με τη βία, εκδιώχνοντας τους πολιτικούς του αντιπάλους και παράλληλα βασιζόταν στη στήριξη της μεγάλης μάζας του λαού που ήλπιζε να ικανοποιηθούν οι προσδοκίες της, μάταια όμως, διότι συνήθως ο τύραννος απέβλεπε στο προσωπικό του συμφέρον.¹⁰ Είναι πιθανό, οι τύραννοι να απέβλεπαν μόνο στα προσωπικά και στα οικογενειακά τους συμφέροντα, όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης.¹¹

Η τυραννία εμφανίστηκε για πρώτη φορά, πιθανόν, στην Ιωνία. Γνωρίζουμε τον Πολυκράτη της Σάμου, ο οποίος προερχόταν από τον κύκλο των αριστοκρατών. Στον Θρασύβουλο της Μιλήτου και στον Πιπτακό της Μυτιλήνης δόθηκε η εξουσία από το λαό για να επιλύσουν το πρόβλημα της αριστοκρατικής κρίσης, αλλά από νομοθέτες κατέληξαν τύραννοι.¹² Ο Κύψελος στην Κόρινθο από δημαγωγός έγινε τύραννος,¹³ ενώ δεν χρησιμοποιούσε προσωπική φρουρά και αυτό είναι δείγμα ότι τον στήριζαν οι οπλίτες της πόλης.¹⁴ Ο Ορθαγόρας στη Σικυώνα της Πελοποννήσου προερχόταν από την κοινωνία των αριστοκρατών και είχε πιθανόν διατελέσει πολέμαρχος,¹⁵ ενώ αιτία συγκρούσεων εκεί ήταν και οι φυλετικές διαφορές.¹⁶ Παράλληλα, υπήρχαν και άλλες τυραννίες στην Πελοπόννησο για τις οποίες δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες, όπως ο Φείδων στο Άργος,¹⁷ που το ολιγαρχικό πολίτευμα του εμπιστεύθηκε την ανώτατη αρχή και από βασιλιάς έγινε τύραννος¹⁸ και ο Θεαγένης των Μεγάρων,¹⁹ ο οποίος προερχόταν από αριστοκρατική γενιά και εγκατέλειψε την τάξη του πηγαίνοντας με το λαό για να καταλάβει την εξουσία²⁰. Ο Πεισίστρατος στην Αθήνα, για τον οποίο θα αναφερθούμε εκτενώς στη συνέχεια, κέρδισε την εμπιστοσύνη του λαού και από δημαγωγός έγινε τύραννος.²¹

Οι τυραννίδες που αναπτύχθηκαν στη Δύση είχαν διαφορετικά χαρακτηριστικά λόγω του αποικισμού των Ελλήνων εκεί, του εγχώριου πληθυσμού και της

καρχηδονιακής απειλής. Ωστόσο, η τυραννία και στη Δύση ήταν συνέπεια της αριστοκρατικής κρίσης. Γνωρίζουμε τον Παναίτιο των Λεοντινών, τον Φάλαρη του Ακράγαντα, τον Αριστόδημο της Κύμης, τον Κλέανδρο στη Γέλα, τον Αναξίλα του Ρηγίου, τον Σκύθη στη Ζάγκλη, τον Γέλωνα στις Συρακούσες και τον Ιέρωνα στην Κασμένη.²²

Εν τω μεταξύ, δεν υπάρχει καμία σαφής πηγή που να αναφέρει αναδασμό της γης σε καμία, επί τυραννίδας, ελληνική πόλη, αν και τα μέτρα που έπαιρνε ο κάθε τύραννος ανταποκρινόταν στις ιδιαιτερότητες της πόλης του.²³ Για τον Θουκυδίδη κυβερνούσαν πολύ συντηρητικά και δεν έκαναν τίποτα αξιόλογο.²⁴ Όμως, τα μεγάλα έργα κοινής ωφέλειας, όπως για παράδειγμα το Ευπαλίνειο υδραγωγείο στη Σάμο, ο Εκατόμπεδος και η Εννεάκρονος στην Αθήνα και ο Διόλκος στην Κόρινθο ήταν χαρακτηριστικά των τυράννων.²⁵ Στις περισσότερες περιπτώσεις η τυραννία ήταν βραχύβια και οι τύραννοι είχαν τραγικό τέλος. Σε κάποιες πόλεις επανήλθε η ολιγαρχία, σε άλλες το πολίτευμα εξελίχθηκε σε δημοκρατικό,²⁶ όπως στην Αθήνα, ενώ νέες τυραννίες εγκαταστάθηκαν από την περσική κυριαρχία σε ιωνικές πόλεις.²⁷ Η Σπάρτη δε, απέφυγε την τυραννία, όπως θα δούμε παρακάτω, και επί σειρά αιώνων είχε ολιγαρχικό πολίτευμα, αποτελώντας μοναδικό παράδειγμα για την εποχή εκείνη.

2. Το παράδειγμα της Αθήνας

Οι Αθηναίοι, για να αντιμετωπίσουν την κρίση της αριστοκρατίας, εμπιστεύθηκαν τον Σόλωνα, προκειμένου να νομοθετήσει υπέρ του κοινού δικαίου. Προηγήθηκε η αποτυχημένη απόπειρα εγκατάστασης τυραννίδας από τον Κύλωνα και η θέσπιση νόμων από τον Δράκοντα, ο οποίος είχε την στήριξη του Δήμου των οπλιτών. Δυστυχώς όμως, δεν υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες. Ο Σόλων εκλέχθηκε στο αξίωμα το 594/593 π.Χ.²⁸ Οι πολίτες διακρίθηκαν σε τάξεις ανάλογα με το εισόδημά τους, βάσει του οποίου προσδιορίζονταν και η πρόσβαση στα δημόσια αξιώματα, στο πλαίσιο ενός νέου πολιτεύματος, που ήταν μία μορφή ολιγαρχίας.²⁹ Κατά συνέπεια, επειδή τα υλικά συμφέροντα των αριστοκρατικών οικογενειών θίγονταν και λόγω του γεγονότος ότι η γη δεν μοιράστηκε ίσα σε όλους τους πολίτες, προκλήθηκε και πάλι η δυσανεμία, ώστε το 582 π.Χ. εκλέχθηκε ο άρχων Δαμασίας, οποίος κράτησε την εξουσία μόλις δύο χρόνια περίπου. Ακολούθησε η εκλογή δέκα αρχόντων, ενώ η πρώτη απόπειρα κατάληψης της

9 Αριστοτέλης, Πολιτικά 1305 α 8-11, 17-26. μετάφραση Α. Μαστραπάς και Αριστοτέλης Πολιτικά, Ε', 10, 1310β, 10-30. μετάφραση Πάνος Χριστοδούλου

10 Νατσούλης (2006), σ.σ. 333-334

11 Θουκυδίδης, Ι, 17. μετάφραση Α. Βλάχος

12 Νατσούλης (2006), σ. 336

13 Αριστοτέλης Πολιτικά, Ε', 10, 1310β, 10-30. μετάφραση Πάνος Χριστοδούλου

14 Mosse (2009), σ. 196

15 Ο.π. σ.σ. 198-199

16 Νατσούλης (2006), σ. 336

17 Mosse (2009), σ. 201

18 Αριστοτέλης Πολιτικά, Ε', 10, 1310β, 10-30. μετάφραση Πάνος Χριστοδούλου

19 Mosse (2009), σ. 201

20 Νατσούλης (2006), σ. 336

21 Αριστοτέλης Πολιτικά, Ε', 10, 1310β, 10-30. μετάφραση Πάνος Χριστοδούλου

22 Mosse (2009), σ.σ. 205-209

23 Νατσούλης (2006), σ. 337

24 Θουκυδίδης, Ι, 17. μετάφραση Α. Βλάχος

25 Νατσούλης (2006), σ. 337

26 Ο.π. σ. 338

27 Mosse (2009), σ.σ. 201-205

28 Mosse (2009), σ. 215

29 Βερέμης (2002), σ. 96, 101-102

εξουσίας από τον τύραννο Πεισίστρατο σημειώθηκε το 561/560 π.Χ.³⁰

Ο Πεισίστρατος εμφανίστηκε την περίοδο που, στα πλαίσια της αριστοκρατικής κρίσης, υπήρχε και η διαμάχη μεταξύ τριών παρατάξεων της πόλης: των Πεδινών, που εκπροσωπούσε ο Λυκούργος, των Παράλιων, που εκπροσωπούσε ο Αλκμεωνίδης Μεγακλής και των Διάκριων (δηλ. ανθρώπων των λόφων), που εκπροσωπούσε ο Πεισίστρατος. Και οι τρεις εκπρόσωποι προέρχονταν από την ίδια αριστοκρατία. Ο Πεισίστρατος, εκπρόσωπος των φτωχών αγροτών, δύο φορές κατέλαβε την εξουσία και λόγω της διαμάχης του με τους άλλους δύο αντιπάλους του, και τις δύο φορές ηττήθηκε και εξορίστηκε από την πόλη. Κατάφερε τελικά, την τρίτη φορά, να αναρριχηθεί στην κορυφή της εξουσίας.³¹ Είναι φανερό ότι και στην Αθήνα, απάντηση της αριστοκρατικής κρίσης ήταν η εγκατάσταση τυραννίδας, με διαφορετικό τρόπο όμως από τις άλλες πόλεις, αφού προηγουμένως, οι Αθηναίοι εξέλεξαν νομοθέτες και άρχοντες για την επίλυση των προβλημάτων. Φαίνεται λοιπόν, ότι οι Αθηναίοι, με την εκλογή των παραπάνω αρχόντων, έθεσαν τις βάσεις για να γεννηθεί αργότερα η Δημοκρατία. Μας πληροφορεί ο Αριστοτέλης ότι ο Πεισίστρατος δεν κυβέρνησε σαν τύραννος αλλά σαν πολιτικός, με μετριοπάθεια και φιλανθρωπία.³² Μπορεί αυτό να οφείλεται στην εισαγωγή των δημοκρατικών όρων που έθεσαν οι Αθηναίοι με την εκλογή των αρχόντων πριν από την εμφάνιση του τυράννου και πιθανόν να μην ανέχονταν ένα σκληρό τυραννικό καθεστώς.

3. Η στάση των Σπαρτιατών απέναντι στους τυράννους και οι λόγοι που απέτρεψαν την εγκαθίδρυση τυραννίδας στη Σπάρτη

Για να αντιληφθούμε τη στάση των Σπαρτιατών απέναντι στους τυράννους και τους λόγους που απέτρεψαν την εγκαθίδρυση της τυραννίδας, πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε το πολίτευμά της, που ήταν μια στενή ολιγαρχία, διαφορετική από αυτές των άλλων πόλεων. Αποτελούνταν από τη Βασιλεία, την Βουλή των Γερόντων και την Αγορά του Δήμου, αλλά η πραγματική εξουσία διενεργούνταν από τους πέντε ετήσιους εφόρους³³. Οι αρχαίοι απέδιδαν τη βάση αυτού του πολιτεύματος στο νομοθέτη Λυκούργο, χωρίς να είναι γνωστή, ούτε η καταγωγή του, ούτε η περίοδος που έζησε. Σύμφωνα με κάποιους άκμασε στις αρχές του 10ου αι. π.Χ., ενώ σύμφωνα με άλλους στις αρχές ή στα τέλη του 9ου αι. π.Χ.,³⁴ ενώ είναι πιθανό να μην υφίσταται η ύπαρξή του.³⁵ Στο πλαίσιο του ιδιαίτερου

ολιγαρχικού πολιτεύματος και του φόβου των Σπαρτιατών για πιθανή εξέγερση των ειλώτων, δηλαδή των κατοίκων που υποδούλωσαν με την κατάκτηση της Σπάρτης και της ευρύτερης περιοχής, οι Σπαρτιάτες στρατολογούνταν εκ γενετής³⁶ και εκπαιδεύονταν σκληρά ώστε να αντεπεξέρχονται σε μύριους κινδύνους³⁷. Παρόλο που υπήρξαν πλούσιοι και φτωχοί, όλοι ήταν ίσοι και έχοντας το ίδιο ντύσιμο και την ίδια πειθαρχία διατρέφονταν το ίδιο στα δημόσια συσσίτια, ώστε η Σπάρτη να μοιάζει ακόμη περισσότερο με στρατόπεδο. Η στρατιωτική υπηρεσία των Σπαρτιατών τελείωνε στην ηλικία των εξήντα ετών και σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους ήταν πρώτα απ' όλα στρατιώτες. Επιπλέον, για να παραταθεί αυτός ο τρόπος ζωής, απαγορευόταν και να έχουν σχέσεις με τους ξένους που ζούσαν διαφορετικά.³⁸

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, για τετρακόσια και πλέον χρόνια, η Σπάρτη είχε το ίδιο πολίτευμα χάρη στο οποίο κατόρθωσε να είναι ισχυρή και να επεμβαίνει και στις άλλες πολιτείες.³⁹ Ως πρώτη στρατιωτική δύναμη, η Σπάρτη απομάκρυνε τις τυραννίες από τις πόλεις, στις οποίες κυριαρχούσε, και τις αντικατέστησε με ολιγαρχικά πολιτεύματα, όπως έκανε στη Σικυώνα και στην Κόρινθο.⁴⁰ Με τους αριστοκράτες οι Σπαρτιάτες είχαν φιλικές σχέσεις, οι οποίες επιβεβαιώνονται όταν εγκαθιδρύθηκε η τυραννία στη Σάμο και ορισμένοι αριστοκράτες που εκδιώχθηκαν βρήκαν άσυλο στη Σπάρτη.⁴¹ Οι Σπαρτιάτες βοήθησαν και στην απομάκρυνση της τυραννίας του Ιππία στην Αθήνα, γιο του Πεισιστράτου, στο τέλος της αρχαϊκής περιόδου, προκειμένου να βοηθήσουν τον κύκλο των αριστοκρατών.⁴² Η Σπάρτη διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τις αριστοκρατικές οικογένειες και εχθρικές με τους τυράννους των άλλων πόλεων, ενώ σε κάθε ευκαιρία εγκαθίδρυε το ολιγαρχικό πολίτευμα. Αυτό, προφανώς, συνέβαινε για να συνεχίσει να είναι η κυρίαρχη δύναμη έναντι των άλλων πόλεων, διότι, μέσω ενός τυραννικού πολιτεύματος, εύκολα θα μπορούσαν να εναντιωθούν οι ειλώτες διεκδικώντας την ελευθερία τους, όταν ακόμη και ο τύραννος θα μπορούσε να προέρχεται από το λαό.

Παρόλο που, όπως λέγεται, ο Λυκούργος εισήγαγε την ισότητα των περιουσιών, στην πραγματικότητα δεν υπήρχε ποτέ ισοκτημοσύνη.⁴³ Απέφυγε την τυραννία, διότι στο πλαίσιο του ολιγαρχικού πολιτεύματος απολάμβανε την ευνομία,⁴⁴ η οποία πιθανόν δημιουργήθηκε ύστερα από το δεύτερο ήμισυ του 7ου

36 Βερέμης (2002), σ.σ. 99-100

37 Παπαρηγόπουλος (2009), σ.σ. 295-296

38 Ό.π. σ. 300

39 Θουκυδίδης, Ιστορία, Ι, 18. μετάφραση Α. Βλάχος

40 Mosse (2009), σ.σ. 198-201

41 Mosse (2009), σ. 203

42 Mosse (2009), σ. 227

43 Παπαρηγόπουλος (2009), σ.σ. 297-298

44 Βλ. Μπαμπινιώτης "1. η ύπαρξη καλών και δίκαιων νόμων, καθώς και η πιστή εφαρμογή τους. 2. η καλή διοίκηση που πηγάζει από την πιστή εφαρμογή των νόμων" σ. 692

30 Mosse (2009), σ.σ. 215-219

31 Ό.π. σ.σ. 220-222

32 Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία 16, 2-4 και 7. μετάφραση Α. Σιδέρης

33 Παπαρηγόπουλος (2009), σ. 289

34 Ό.π. σ. 284

35 Mosse (2009), σ. 210

αι. π.Χ. ή ήταν δημιούργημα του Λυκούργου. Στην ευνομία, λοιπόν, που ήταν αποτέλεσμα της καλής διοίκησης και της πιστής εφαρμογής των νόμων, οι Σπαρτιάτες μεταξύ τους χαρακτηρίζονταν “όμοιοι”.⁴⁵ Προς τα τέλη του 4ου αι. π.Χ. η Σπάρτη εφάρμοσε την τακτική της σύναψης συμμαχιών με άλλες πόλεις.⁴⁶ Μέχρι τον 4ο αι. π.Χ., ως πρώτη στρατιωτική δύναμη, είχε μαζί της την υποχρεωτική συμμαχία των περισσότερων πόλεων της Πελοποννήσου⁴⁷ και συμπεραίνουμε από τον Ηρόδοτο ότι επέβαλε την τυραννία στις συμμαχικές της πόλεις, προκειμένου να κυριαρχήσει σε ολόκληρη την Πελοπόννησο.⁴⁸

Οι θεσμοί, ωστόσο, που επικράτησαν ήταν τυραννικότεροι από τις τυραννίδες των άλλων πόλεων και, καθώς φαίνεται, μόνοι τους οι Σπαρτιάτες υποβλήθηκαν στους θεσμούς αυτούς, αφού κανείς δεν αναφέρει καταναγκασμό των πολλών από τους λίγους. Κατά τον Κ. Παπαρηγόπουλο, το γεγονός ότι οι Σπαρτιάτες άντεξαν αυτούς τους θεσμούς για τόσους αιώνες, ενώ είχαν στα χέρια τους τα όπλα και τη δύναμη αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας.⁴⁹

Επίλογος

Μέσα από την παρούσα μελέτη μπορούμε να καταλήξουμε ότι η τυραννία ήταν απάντηση στην αριστοκρατική κρίση και ότι οι τύραννοι στόχευαν στην ικανοποίηση των προσωπικών του φιλοδοξιών. Ο τρόπος εφαρμογής της τυραννίδας επηρεαζόταν τόσο από το χαρακτήρα του τυράννου όσο και από τις συγκυρίες. Στην Αθήνα, για παράδειγμα, ο Πεισίστρατος διακυβέρνησε ειρηνικά και με φιλανθρωπία στο να τεθούν οι βάσεις για τη γέννηση της δημοκρατίας. Η Σπάρτη απέφυγε την τυραννία διότι το ολιγαρχικό πολίτευμα και η στρατιωτική πειθαρχία συντηρούσε την ισότητα μεταξύ των πολιτών – στρατιωτών. Οι Σπαρτιάτες ενώ ήταν φιλικόι με τους αριστοκράτες των άλλων πόλεων, σε περιπτώσεις απομάκρυναν τις τυραννίες εγκαθιστώντας ολιγαρχικό πολίτευμα. Στο τέλος της αρχαϊκής περιόδου επέβαλλαν τυραννία σε συμμαχικές τους πόλεις, προκειμένου να έχουν το έλεγχο και την επιρροή πάνω τους, παρατείνοντας έτσι τη στρατιωτική τους κυριαρχία σχεδόν σε όλη την Πελοπόννησο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Mosse, C. and Schnapp–Gourbeillon, A. 2009. *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (2000-31 π.Χ.)*. μτφρ. Λ. Στεφάνου. Αθήνα: Παπαδήμα

Βερέμης, Θ. κ.ά. 2002. *Ελληνική Ιστορία. 1. Ο Αρχαίος Ελληνικός Κόσμος*. Πάτρα: ΕΑΠ

Μπαμπινιώτης, Γ. 2005. *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας

Νατσούλης, Κ. 2006. *Ιστορία των Ελλήνων. Β'. Αρχαϊκοί Χρόνοι*. Αθήνα: ΔΟΜΗ.

Παπαρηγόπουλος, Κ. 2009. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. 1. Προϊστορικοί – Πρώτοι Ιστορικοί Χρόνοι*. Αθήνα: ΛΥΜΠΕΡΗ Α.Ε.

45 Mosse (2009), σ.σ. 211-214

46 Βερέμης (2002), σ. 100

47 Mosse (2009), σ.σ. 214

48 Ηρόδοτος, Ιστορίαι, 5, 92. μετάφραση Α. Βλάχος

49 Παπαρηγόπουλος (2009), σ. 301